

КАТЯ ЗОГРАФОВА
ОТКРИВАНЕТО НА
НЕЗНАЙНИЯ ЧОВЕК
ИЛИ ЗА ЕМИГРАНТСКИЯ
РОМАН НА ПЕТЯ БОЖИЛОВА

chitanka.info

И макар далеч от теб, Родино,
аз не съм беглец, а просто
пътник.
И със кръв подписвам се,
Родино,
„емигрант“ не е
родоотстъпник!

С риск литературната ми находка Петя Божилова да изглежда малко патетична, избрах за мото строфа от нейно стихотворение.

Жарка родолюбка, в първата си прозаична творба тя всъщност съвсем не спестява травмите и дори ужасите на емигрантското съществуване, защото то е особено мъчително за истинските патриоти, способни да напишат стихове като цитираните. Авторката не крие, че пътничеството на Запад е принудително, но и не може да не признае, че е сякаш непредотвратимо. Защо иначе самата тя — с висшето си филологическо образование и писателски дар, би изоставила Родината, която кръвно обича! И все пак нещо ме кара да се запитам — дали тъкмо болезнените трусове от емигрантския душевен разлом не са отприщили щедрите извори на словото у нея?

Непривлекателна като цяло е атмосферата в съвременната българска емигрантска диаспора, в която попадат пътниците между световите. Горчива истина е, че днес дори бащите емигрират отделно от синовете си и обитават чуждата страна и като чужденци за самите себе си... Това е връхната точка в разпада на знаменитите емигрантски колонии от 20-те години на миналия век, в които носталгично обичаме да се потапяме ние, историците на културата. Чудесните духовни общества в Мюнхен или Париж, изпълнени с дух на братство и спомоществование... Уви, днес българите в чужбина се делят на емигранти от няколко различни и отблъскващи се вълни. Първите, политически емигранти, по правило не припознават за своя съобщност по-новите пришълци, нароили се след избухването на демокрацията... Те не намират за достатъчно основание едната обща национална

принадлежност. Усещането за сложния, неуютен и непредвидим емигрантски климат витае в романа на Петя Божилова още от първите му страници...

Но още щом зачетох началната глава „Делян“ от романа, си помислих, че в писателската ѝ философия за света има нещо Йовковско... Няколко седмици по-късно получих по имейла и цикъл стихове на непознатата за мен авторка. Не можах да скрия усмивката си, когато видях, че едно от тях — „Философия-2“, е с мото от „Песента на колелетата“ и е пряк диалог с Йовковия Сали Яшар. В романа се срещаме с един (от плът и кръв) Добротворец от ХХІ век, своеобразен аналог на сякаш все по-невъзможния човеколюбец Серафим. Именно този герой, случайно или не назован Делян, сиреч „луд“ (както е етимологията му от турски), се оказва Незнайният човек. Емигрант по силата на неукротимия гняв към баща си (изоставил семейството в най-тежките години на прехода в България и предпочел кариерата на хирург в Испания), младият Делян разпознава отчаян сънародник и го спасява от унижението на бездомността, глада и предателството на близките му. Човек, който може да му бъде баща по възраст... Разбира се, модерният „луд“ потомък на Серафим не разчита на ново палто от Господ, но пък се сдобива с неочаквано добър сън на праведник в непоносимите испански жеги...

И си мисля, че ако във времената на соца поднасяхме традиционните си календарни венци пред паметниците на Незнайния воин, то днес сме петимни да отдадем искрена почит към все по-рядко срещаните прояви на човештина в клондайковското ни битие...

Подобни чудновати ситуации из емигрантското битие са златната мина за наблюдателната писателка, проникателна тълкувателка на човешките съдби. И понеже структурата на модерния ѝ роман е кинематографично прескачане от българската в испанската (или американската) действителности, точно това едновременно динамично, фрагментирано, но правдиво и плътно ословесяване, е залогът за творческата ѝ сполука.

Интересен мотив е сблъскването на разпаления патриотизъм на една от героините — Дона, проповядваща великата българска култура и преклонението на мисловен титан като Айнщайн пред мисията на Петър Дънов, наричан с обич Учителя, с контраверсията на самите испанци. Такава е историята на семейство осиновители на български

сирачета, безскрупулно ограбени по пътя към детския дом от своя водач-охранител... В такива мигове високите вазовски интонации звучат неуместно, убеждава ни авторката. И все пак — може би чак след подобен сблъсък на гледните точки се случва истинската среща на двете общества, начева диалогът на идентичностите — и различни, и удивително близки по древните си култури, по южняжкия си темперамент. И тогава става понятна „Легендата за Мадрид“, назован в древността на Метрахирта, или по-познатото за нас, наследниците на древнотракийската цивилизация — Кибела... Така Мадрид — „градът на хората без родина“, става разпознаваемото обетовано място за нас, древните и модерни преселници, за прокудениците, които все пак се отправят към нещо повече от място за икономическо оцеляване. Това е романтично-архетипният прочит на дестинацията Испания. Той е един от възможните и затова присъства като мисловен хоризонт в полифоничния текст на романа на ерудираната писателка.

Най-ярко е застъпен сюжетът за съдбата на даровития, начетен и сърцат човек в Испания (може би защото е и автобиографичен). Ясноосъзната е изначалната несправедливост на емигрантската участ за високообразованите българи, приели съдбата на гурбетчий-черноработници. Тази орис е разказана и едновременно с това надмогната в романа. Характеристичният мотив присъства и в поезията на П. Божилова, още преди тя да посегне към широкия (и труден) романов формат. Затова ми се иска да приведа може би най-изразителното, четено от мен през последните години, стихотворение за емигрантската съдба на духовния човек. Защото като професионален литературен историк смея да твърдя, че със стиховете и чрез част от образите в романа „Жега в Мадрид“ — женската емигрантска съдба има вече и своята стойностна литература! Но нека малкото лирическо отклонение само защити тезата ми:

БОЛКА

*На Олга от Украйна
В събота с Олга на гръб не лежим —
чистим Мадридската гара.*

*Бързо се справяме, не ни тежи
на работата товара.*

*Друго боли ни и двете сега:
аз филолог съм, тя — лекар.
Толкова полза би имал от нас
Негова светлост Човека!*

*Че докато двете с Олга сами
чистим огромната гара,
някъде някой го нещо боли,
друг не познава Буквара...*

Но защо тъкмо гордите, притежаващи самочувствието на специалисти, се оказват проблемните емигранти?... Защото психологията на работодателя изисква йерархична смиреност в изпълнението на онова, за което си нает. Скандално изглежда всяко надхвърляне на социалния статус. Стига се до парадоксалното премълчаване на безумни конструктивни недомислици, забелязани от интелигентните „измежари“, поради високата им инженерна или архитектурна образованост. За да не си загубят работата при първия опит да обяснят или възроптаят! А когато негово „величество“ работодателят хареса някого от своите наемници и реши да го повиши, следва моментът на „лабораторните изпитания“, на жестокото оглеждане и претегляне от всички страни на психофизическия капацитет на избраника. Вероятно психогорещницата, на която е подложен Делян от всъщност добронамерения си бос Алваро, би била спестена на негов сънародник?... Още една болезнена „сонда“ в душата на емигранта и тя би завършила не така лицеприятно! В епизода, който неслучайно резюмирам, авторката постига приносни, непознати досега, народопсихологически и психосоциални обобщения, за които можем да я поздравим.

Интересно е, че тя не пропуска и темата за „вътрешния чужденец“, когато повествува за България. Поданиците на нашата ошмулена държава са също своего рода чужденци в нейната неуреденост и враждебност. И тук образованите, талантливите и

умните понякога са най-ощетените. Но като че ли в провинциалния свят, ситуиран в родната Стара Загора, се извършва чудото на онази всеотдайна майчинска магическа обич, която скрепява и оживява разломените фрагменти от хуманното ни общежитие... Тази вселюбов действа и в далечните предели на Пиринеите, където от самата си поява старата Велика постига безсловесно общение с мароканката Семира. Чудото на този диалог на сърцата е непознато на младите емигрантки, знаещи по няколко чужди езика, но забравили уменията да общуват истински в студените мегаполиси...

Не са премълчани и най-болезнените и страшни страни на емигрантството — гибелните наркомански капани, бездушността дори към кръвните родственици, хладната пресметливост, неразпознаваща или изхвърляща зад борда като ненужна любовната топлина...

Ако перифразираме старата пословица (идеща комай от еничарските времена) — в парадоксалната логика на емигрантството е напълно възможно брат брата да продаде, но съвсем не е изключено и другото — напълно чуждият да ти стане брат... Така след мрачните страни на житието и страданието на българите в Испания веднага следва контрасюжет на тръпно-красива любовна история...

Композиционните нишки се сплитат като в майсторско вземат на българка от старо време. С напредването сиромановият текст става все по-напрегнат, драматичен и интригуващ. И все повече разказ не само за съдбата на българина в чужбина, а сложна плетеница от житието на една многонационална емигрантска общност. Така текстът зазвучава като една отворена за още „вписвания“, търсеца, пулсираща романова структура. За да постигне авторката сложната диалектика в образа на емигранта с неговото противоречиво влечение към чужбина — от слепените клепачи след целonoщния плач — до радостта на стойка, че се е справил с всички изпитания...

Харесва ми, че в своя роман Петя Божилова в крайна сметка е непоправим оптимист — търпеливо търси и открива кълновете на новото емигрантско българолюбиво сдружаване. Самата тя го е осъществила по един уникален начин, събирайки край себе си талантиливи съмишленици — автори на стихове, като Цонка Калчева и Даниел Денев или скулптора Иван Христов, предоставил и своя творба за корицата на раждащата се книга... Петя Божилова — запомни това ново име, Читателю!

Август 2007

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.